

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ГНАТЮКА**

МУСІЙОВСЬКА ОКСАНА ФЕДОРІВНА

УДК 371.13:504 (008)

**ДИДАКТИЧНІ УМОВИ ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ
КОМБІНОВАНОГО НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ
СТУДЕНТІВ ТЕХНІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ**

13.00.09 – теорія навчання

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Тернопіль – 2016

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Тернопільському національному педагогічному університеті імені Володимира Гнатюка, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор педагогічних наук, професор,
член-кореспондент НАПН України
Терещук Григорій Васильович,
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка, перший проректор.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
Коваленко Оксана Анатоліївна,
Харківський національний педагогічний
університет імені Г. С. Сковороди,
завідувач кафедри практики англійського
усного та писемного мовлення;

кандидат педагогічних наук, доцент
Захарова Ганна Борисівна,
навчально-консультаційний центр Національного
транспортного університету, доцент кафедри
інформаційних систем і технологій.

Захист відбудеться 29 червня 2016 р. о 13-30 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 58.053.01 у Тернопільському національному педагогічному університеті імені Володимира Гнатюка (зала засідань, вул. М. Кривоноса, 2, м. Тернопіль, 46027).

З дисертацією можна ознайомитись на сайті <http://www.tnpu.edu.ua> та в науковій бібліотеці Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка за адресою: вул. М. Кривоноса, 2, м. Тернопіль, 46027.

Автореферат розісланий 27 травня 2016 року.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

О. І. Янкович

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. У зв'язку із входженням України до єдиного економічного, політичного, культурного й освітнього простору Європи та розширенням діапазону міжнародної співпраці особливо актуальною є проблема якісної підготовки майбутніх фахівців технічного профілю, які, окрім спеціальності, володіють однією чи кількома іноземними мовами. Посилення соціальної значущості іноземної мови зумовлює необхідність інтенсифікації та вдосконалення якості іншомовної підготовки у вищих навчальних закладах шляхом застосування сучасних мультимедійних засобів та особистісно орієнтованих технологій навчання. Сьогодні відбуваються істотні позитивні зміни в системі та методології іншомовної освіти, пов'язані з використанням веб-ресурсів та онлайн-інструментів передачі знань, що забезпечують оптимальні можливості для колективної та індивідуальної роботи в синхронному й асинхронному режимах. Однак до цього часу в педагогічній науці ще недостатньо досліджена проблема впровадження інноваційних підходів для якісного оновлення традиційного навчального процесу та визначення основних умов їх використання у вищих навчальних закладах, а існуючі методики іншомовної підготовки студентів технічних спеціальностей не дають можливості підготувати фахівців, здатних ефективно спілкуватися іноземними мовами та конкурувати на міжнародному ринку праці. Це одна з провідних проблем сучасної педагогічної науки і практики, що потребує всебічного вирішення.

Таким чином, у дослідженні процесу іншомовної підготовки майбутніх фахівців технічних спеціальностей існує суперечність між сучасними вимогами до іншомовної підготовки та реальним рівнем володіння фаховою іноземною мовою випускниками вищого навчального закладу технічного профілю. Необхідність розв'язання визначеної суперечності посилюється потребою обґрунтування дидактичних особливостей використання сучасних інноваційних технологій у поєднанні і взаємодії з традиційними формами і методами навчання в межах єдиної навчальної технології. Це завдання можна розв'язати за допомогою комбінованого навчання, яке дає можливість застосувати інноваційні технології навчання в умовах традиційного навчального процесу і доповнити існуючу дидактичну систему вищого навчального закладу технічного профілю новими можливостями.

Комбіноване навчання активно використовується в країнах Європи і Північної Америки, тому особливості його розробки і функціонування є об'єктом уваги багатьох зарубіжних науковців. Зокрема, теоретичні та дидактичні аспекти комбінованого навчання висвітлені в працях К. Бонка, Ч. Грехема, К. Де Вітт, Дж. Кармана, М. Керрес, К. Проктера, С. Хана А. Хейнце. Проблеми розробки і впровадження комбінованого навчання у вищій школі вирішували П. Вальятан, Ч. Дзюбан, М. Дріскол, Н. Гаррісон. Численні дослідження присвячені можливостям використання технологій комбінованого навчання в корпоративних тренінгах (Дж. Берсін, Дж. Клері) та в навчанні дорослих (Дж. Олівер, А. Россет, К. Твіг, Р. Фрейзі).

У вітчизняних дослідженнях комбінованого навчання найбільш значущими є праці О. Доброштан, Т. Коваль, В. Кухаренка, Н. Рашевської, А. Стрюка, Ю. Тріуса, Б. Шуневича, які характеризують окремі прикладні аспекти застосування технологій комбінованого навчання в середній та вищій освіті. Близькими за тематикою є дослідження, які проводили І. Дичківська, О. Євдокимов (інноваційні педагогічні технології організації навчання студентів), Н. Голівер (комп'ютеризація процесу навчання у вищій школі), Н. Микитенко (створення та використання комплексу технологій навчання і професійна підготовка студентів технічного ВНЗ), С. Сисоєва (особистісно орієнтовані технології у вищій освіті), Л. Морська (підготовка майбутніх учителів іноземних мов до використання інформаційних технологій), Л. Гризун, І. Ключковська, В. Редько (створення інтегративного підручника з іноземної мови). Проте, незважаючи на вагомий результати цих досліджень, розробка та використання комбінованого навчання у процесі іншомовної підготовки студентів технічних спеціальностей не була предметом спеціального аналізу, що зумовило вибір теми дисертаційного дослідження **«Дидактичні умови використання технологій комбінованого навчання іноземних мов студентів технічних спеціальностей»**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження відповідає тематичному плану наукових досліджень Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка і є складовою комплексної теми кафедри практики англійської мови та методики її викладання «Формування міжкультурної іншомовної комунікативної компетентності студентів вищих навчальних закладів у контексті європейських вимог» (державний реєстраційний номер 0113U003330). Тема дисертації затверджена вченою радою Львівського державного університету безпеки життєдіяльності (протокол № 6 від 23.02.2012) та зареєстрована Радою з координації наукових досліджень у галузі педагогіки та психології в Україні (протокол № 6 від 12.06.2012).

Об'єкт дослідження – іншомовна підготовка майбутніх фахівців технічних спеціальностей у вищих навчальних закладах.

Предмет дослідження – технології комбінованого навчання та дидактичні умови їх використання для навчання іноземних мов студентів технічних спеціальностей.

Мета дослідження – визначити та обґрунтувати сукупність дидактичних умов використання технологій комбінованого навчання у процесі іншомовної підготовки студентів технічних спеціальностей.

Відповідно до мети дослідження сформульовано такі **завдання**:

- 1) з'ясувати сутність комбінованого навчання в контексті його класифікації як педагогічної інноваційної технології;
- 2) теоретично обґрунтувати модель і дидактичні умови використання технологій комбінованого навчання в іншомовній підготовці майбутніх фахівців технічних спеціальностей;

3) визначити показники та рівні сформованості іншомовних фахово орієнтованих знань, умінь і навичок та динаміку успішності й мотивації до навчання іноземних мов у студентів технічних спеціальностей;

4) експериментально перевірити дидактичні умови впровадження технологій комбінованого навчання у процес іншомовної підготовки студентів технічних спеціальностей вищої школи.

Методологічною основою дослідження стали: діалектичний метод пізнання реальної дійсності, який ґрунтується на зв'язку теорії і практики; принципи об'єктивності, всебічності та сутнісного аналізу структури, функціонування та прогнозування розвитку об'єктів дослідження; системний аналіз інноваційних педагогічних технологій, особливостей та характеру взаємодії їх компонентів; принцип активної діяльності особистості, психолого-педагогічні теорії організації ефективної навчально-пізнавальної діяльності студентів; концепція особистісно орієнтованого навчання.

Теоретичною основою дослідження є праці з філософії сучасної неперервної професійної освіти (Б. Гершунський, І. Зязюн, Р. Гуревич, Н. Ничкало), технологізації та інформатизації освіти (Г. Балл, В. Беспалько, В. Биков, М. Жалдак, Ю. Машбиць, В. Монахов, Г. Селевко, С. Сисоєва), проблем проектування освітніх інноваційних технологій (І. Дичківська, Г. Лаврентьєв, І. Підласий, І. Роберт), розробки та впровадження дистанційної освіти (Р. Гуревич, В. Кухаренко, П. Стефаненко, Є. Полат, Т. Танась, А. Хуторський, Б. Шуневич); теорії мотивації (А. Маркова, А. Маслоу, Т. Платонова, Х. Хекхаузен, В. Чайка); теорії навчання іноземних мов із використанням інформаційних технологій (Т. Коваль, Н. Микитенко, Л. Морська, П. Сердюков, А. Щукін).

Для розв'язання поставлених завдань використано комплекс взаємопов'язаних теоретичних та емпіричних методів дослідження:

теоретичні – аналіз літератури для з'ясування стану проблеми дослідження в педагогічній науці; порівняльний аналіз для виявлення й зіставлення різних технологій навчання та моделей комбінованого навчання; аналіз і узагальнення концепцій, теорій і методичних підходів для обґрунтування моделі й дидактичних умов використання технологій комбінованого навчання;

емпіричні – вивчення та узагальнення педагогічного досвіду для діагностики стану практичної реалізації комбінованого навчання в технічних ВНЗ; педагогічне спостереження, опитування (анкетування, письмове та усне інтерв'ювання), тестування для з'ясування стану досліджуваних процесів; педагогічний експеримент із метою перевірки ефективності дидактичних умов комбінованого навчання; аналіз результатів процесу навчання для визначення впливу сукупності дидактичних умов на процес іншомовної підготовки студентів у вищій школі;

комбіновані – методи статистичної обробки та інтерпретації результатів експериментального дослідження.

Експериментальна база дослідження – Українська академія друкарства імені Івана Федорова, Національний університет «Львівська політехніка», Львівський державний університет безпеки життєдіяльності та Харківський національний університет радіоелектроніки. Різними видами дослідження було охоплено 437 студентів технічних напрямів підготовки та 18 осіб науково-педагогічного складу вищезазначених навчальних закладів.

Наукова новизна отриманих результатів дослідження полягає в тому, що:

– *уперше* визначено й теоретично обґрунтовано дидактичні умови використання технологій комбінованого навчання у процесі іншомовної підготовки майбутніх фахівців технічних спеціальностей (формування мотивації студентів до вивчення іноземних мов шляхом комбінованого поєднання компонентів очного, електронного, дистанційного та веб-навчання, сучасних мультимедійних засобів, технологій комунікації та підтримки навчання; розробка контенту навчального курсу засобами інформаційних технологій з урахуванням специфіки професійної підготовки та адаптації до індивідуальних особливостей студентів; організація навчання через комплексну систему управління навчальною діяльністю студентів у синхронному й асинхронному режимах та формування персонального навчального середовища студента); запропоновано дидактичну модель реалізації комбінованого навчання іноземних мов, що передбачає виокремлення етапів організаційно-методичної діяльності викладача (підготовчого, проєктувального, організаційного та контрольного-корекційного) та навчальної діяльності студентів (підготовчого, діяльнісного, контрольного-підсумкового), відображає дидактичні умови та алгоритм функціонування процесу комбінованого навчання і забезпечує механізм їх ефективної взаємодії через систему управління навчанням;

– *уточнено* сутність поняття «комбіноване навчання» як інноваційної технології, яка поєднує компоненти очного, електронного та веб-навчання, технології подачі матеріалу та підтримки навчання; визначено його основні властивості: системність, комплексність, цілісність, універсальність, орієнтованість на особистісний розвиток студента та здатність інтегрувати сучасні інформаційні технології в традиційну систему освіти;

– здійснено класифікацію компонентів та моделей комбінованого навчання за їх цільовим призначенням, структурою та типом передачі знань, визначено критерії вибору моделі комбінованого навчання для вивчення іноземних мов майбутніх фахівців технічних спеціальностей; удосконалено методи формування контенту курсу «Іноземна мова за професійним спрямуванням»;

– визначено рівні знань студентів з іноземної мови (високий, достатній, середній, низький) та показники сформованості рецептивних, продуктивних, пізнавально-пошукових та творчо-евристичних умінь і навичок іншомовної фахово орієнтованої комунікації, встановлено динаміку

успішності та мотивації студентів до вивчення іноземних мов при використанні технологій комбінованого навчання;

– *подальшого розвитку набули* теоретичні положення педагогічної науки щодо використання сучасних інноваційних технологій у навчальному процесі вищої школи, що відображаються в розробці концептуальних положень теорії комбінованого навчання, проектуванні та впровадженні високоефективних моделей технологізації вищої освіти.

Практичне значення дослідження полягає в тому, що розроблена методика комбінованого навчання іноземних мов забезпечила високий рівень іншомовної підготовки майбутніх фахівців технічних спеціальностей у вищій школі. Ця методика охоплює комплекс навчально-методичних матеріалів та електронних і мультимедійних засобів, який використовується при викладанні англійської та французької мов. Розроблено навчальний посібник з англійської мови для студентів технічних спеціальностей «Basics of Printing», електронний англо-російсько-український словник із поліграфії, електронні курси «English for Technical Students» та «Le Français pour Ingénieurs», навчальний посібник «Організація комбінованого навчання у вищій школі», які використовуються для організації процесу навчання іноземних мов, підготовки і реалізації студентських іншомовних науково-дослідних проектів, що виконуються в рамках методики комбінованого навчання.

Результати дослідження впроваджено в навчальний процес Української академії друкарства імені Івана Федорова (акт № 64-11/1221 від 29.12.2015), Національного університету «Львівська політехніка» (акт № 67-04-1510 від 28.12.2015), Львівського державного університету безпеки життєдіяльності (акт № 8/3772 від 24.12.2015) та Харківського національного університету радіоелектроніки (акт №12/1135 від 25.12.2015).

Особистий внесок здобувача. У працях [6; 7; 16; 17; 18], опублікованих у співавторстві, автору належить аналіз особливостей розробки матеріалів дистанційного курсу «Англійська мова за професійним спрямуванням» для студентів поліграфічних спеціальностей, опис методики роботи з матеріалами дистанційного курсу в умовах очного навчання, інтерпретація даних щодо поточного стану та перспектив розвитку комбінованого навчання у вищій школі України. У методичних рекомендаціях для студентів першого курсу [22] дисертант зробила аналіз компонентів та моделей комбінованого навчання й описала методику використання мультимедійних засобів у комбінованому навчанні іноземних мов.

Апробація результатів дослідження здійснювалась на *міжнародних конференціях*: «Інформаційні технології в сучасній економіці, менеджменті та освіті» (Львів, 2005 р.), «Досвід розробки та застосування САПР в мікроелектроніці» (Славське, 2005 р.), «International Conference on Computer Science and Information Technologies CSIT'2006» (Львів, 2006 р.), «Теорія і практика освіти в сучасному світі» (Чернігів, 2015 р.), «Актуальні питання сучасної педагогіки» (Ужгород, 2015 р.); *міжнародних семінарах*: «Розбудова суспільства знань для молоді шляхом використання

технологій XXI століття» (Київ, 2005 р.), «Foreign Languages Policy and Teaching» (Львів, 2008 р.); *всеукраїнській конференції* «Інформаційно-телекомунікаційні технології в сучасній освіті: досвід, проблеми, перспективи» (Львів, 2009 р.); міжнародній асоціації поліграфічних закладів освіти (Львів, 2010 р); Балканському друкарському форумі (Будапешт, 2012 р.); *регіональній науково-практичній конференції* «Неперервна освіта: проблеми, рішення, перспективи» (Дніпропетровськ, 2005 р.); а також заслухані й обговорені на секційних засіданнях звітних науково-технічних конференцій професорсько-викладацького складу, наукових працівників і аспірантів, засіданнях та науково-методичних семінарах кафедри іноземних мов Української академії друкарства ім. Івана Федорова (2005–2015 рр.).

Публікації. Основні результати дисертаційного дослідження висвітлено у 23 публікаціях, із них 7 статей у наукових фахових виданнях України (5 одноосібних), 2 – у періодичних наукових виданнях зарубіжних країн, 11 – у збірниках матеріалів конференцій, 3 навчально-методичні посібники.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (282 найменування), 14 додатків; вміщує 19 таблиць, 12 рисунків. Загальний обсяг дисертації – 254 сторінки, обсяг основного тексту – 185 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертаційного дослідження та сучасний стан її розробленості, визначено об'єкт і предмет дослідження, сформульовано його мету, гіпотезу та завдання, охарактеризовано теоретичну та методологічну основу і методи дослідження; розкрито наукову новизну та практичне значення роботи; подано відомості про апробацію та застосування результатів наукового пошуку.

У першому розділі **«Комбіноване навчання в навчальному процесі вищої школи як проблема педагогічної теорії»** обґрунтовано сутність поняття «комбіноване навчання», розкрито концептуальні положення та цільові орієнтації технології комбінованого навчання, узагальнено зарубіжний досвід розробки та практичного застосування моделей комбінованого навчання, визначено можливі напрями їх адаптації з урахуванням специфіки фахової іншомовної підготовки студентів у вищій технічній школі України.

На основі вивчення різних трактувань поняття «технологія навчання» та похідних понять «інноваційні технології», «особистісно орієнтовані технології навчання» з'ясовано, що дослідники (В. Беспалько, І. Дичківська, І. Зязюн, М. Кларін, Б. Лихачов, В. Монахов, Г. Селевко, С. Сисоєва) розглядають ці поняття як сукупність цілей, змісту, засобів і методів навчання на загальнодидактичному рівні і як способи реалізації окремих елементів або частин навчального процесу на предметному та модульному рівнях. Унаслідок проведеного системного аналізу

встановлено, що *комбіноване навчання* – це інноваційна технологія, яка об'єднує компоненти очного, електронного, дистанційного та веб-навчання, технології комунікації (веб-конференції, чати, онлайн-форуми, миттєві повідомлення в соціальних мережах, спілкування через Skype та мобільні пристрої) і технології підтримки та управління навчанням (електронні матеріали, бібліотеки та бази даних, веб-ресурси та автоматизовані системи керування навчальним процесом і контентом курсу).

Визначено, що в основі комбінованого навчання лежать теорії конструктивізму (Дж. Брунер, Л. Виготський, Дж. Дьюї, Ж. П'яже), біхевіоризму (М. Гредлер, Б. Скіннер.), когнітивізму (Б. Блум, Р. Ганьє, Р. Кларк), конективізму (С. Доунс, Дж. Карман), на яких базується процес програмованого навчання і які стали основою багатьох авторських моделей комбінованого навчання, що застосовуються в зарубіжній вищій школі (моделі Дж. Берсіна, П. Вальятан, М. Дріскол, Дж. Олівера, А. Россет). Дотичними є також теорії дистанційного та електронного навчання, які активно досліджують як за кордоном (Ч. Ведемеєр, Дж. Вердьюїн, Р. Гаррісон, Б. Гершунський, Р. Делінг, Д. Кіген, Є. Полат, І. Роберт, К. Свон, М. Танась, К. Твіг, Б. Холмберг, А. Хуторський), так і в Україні (Г. Балл, В. Беспалько, В. Биков, І. Булах, Р. Гуревич, М. Корсак, Ю. Машбиць, Н. Муліна, В. Олійник, П. Сердюков, П. Стефаненко, О. Тарнопольський, Б. Шуневич); теорії комунікації (Б. М'єж, Р. Крейг, Г. Почепцов, І. Яковлев), які обґрунтовують систему організації навчальної діяльності на основі особистісно орієнтованого, діяльнісного та комунікативного підходів з урахуванням дидактичних принципів навчання. Встановлено, що основними властивостями комбінованого навчання є системність, комплексність, цілісність, універсальність, орієнтованість на особистісний розвиток студента.

На основі здійсненого аналізу зарубіжних моделей комбінованого навчання з'ясовано, що залежно від співвідношення компонентів очного, електронного, дистанційного та веб-навчання розрізняють трансмісійні, підтримувальні, партнерські та інтегровані моделі передачі знань. Відповідно до цього змінюється архітектура навчального процесу та функції викладача (репетитор, консультант, фасилітатор, наставник) і навчальна діяльність студентів (рецептивна, репродуктивна, пізнавально-пошукова, творчо-евристична). Обґрунтовано залежність ефективності функціонування моделі комбінованого навчання від дидактичних цілей навчання та організаційно-педагогічних і матеріально-технічних умов діяльності вищого навчального закладу.

У другому розділі **«Дидактичні умови та модель використання технологій комбінованого навчання іншомовної комунікації в технічному вищому навчальному закладі»** визначено сукупність дидактичних умов використання технологій комбінованого навчання в іншомовній підготовці студентів вищої технічної школи; розкрито етапи формування мотивації до вивчення іноземних мов, особливості формування контенту курсу «Іноземна мова за

професійним спрямуванням»; з'ясовано структуру та особливості функціонування системи управління навчанням.

На основі проведеного дослідження сформульовано та обґрунтовано основні дидактичні умови, які впливають на ефективність іншомовної підготовки з використанням технологій комбінованого навчання:

1) формування мотивації студентів до вивчення іноземних мов шляхом комбінованого поєднання компонентів очного, електронного, дистанційного та веб-навчання, сучасних мультимедійних засобів, технологій комунікації та підтримки навчання;

2) розробка контенту навчального курсу засобами інформаційних технологій з урахуванням специфіки професійної підготовки та адаптації до індивідуальних особливостей студентів;

3) організація навчання через комплексну систему управління навчальною діяльністю студентів у синхронному й асинхронному режимах та формування персонального навчального середовища студентів.

У процесі дослідження з'ясовано, що формування мотивації до вивчення фахової іноземної мови в умовах комбінованого навчання передбачає три етапи. На першому з них (початкова мотивація) студент виявляє підвищений інтерес до навчання, зумовлений новизною й актуальністю навчального матеріалу, а також можливостями використовувати підібрані викладачем додаткові ресурси з високим ступенем наочності та інтерактивності. На другому етапі відбуваються значні коливання поточної мотивації, пов'язані зі складністю фахово орієнтованого навчального матеріалу та великою навантаженістю навчального процесу новими видами діяльності, тому викладач має підтримувати постійний зворотний зв'язок зі студентом і контролювати його самостійну роботу за межами навчального закладу. На третьому етапі у великої частини студентів, які мають достатній та високий рівень успішності, формується абсолютна мотивація до продовження вивчення іноземної мови після закінчення основного курсу через усвідомлене розуміння ними важливості володіння іноземною мовою для майбутньої професійної діяльності. Установлено, що найбільш сприятливими чинниками для зростання мотивації є успішне виконання фахово орієнтованих навчальних завдань із застосуванням коректно підібраних викладачем веб-ресурсів та регулярний контроль за процесом навчальної діяльності студентів.

Під час укладання навчального курсу з іноземної мови фахового спрямування з'ясовано, що формування його контенту залежить від змісту та технологій передачі знань, які використовуються в навчальному процесі. Наукові дослідження проблем формування змісту освіти (Ю. Бабанський, І. Лернер, А. Хуторський) та змісту навчання іноземних мов (Р. Мартинова, Ю. Маслова, В. Плахотник) засвідчують, що змістове наповнення курсу «Іноземна мова за професійним спрямуванням» визначається цілями навчання, компонентами навчальної

дисципліни, фаховою спрямованістю навчального матеріалу та вимогами до знань, умінь і навичок, які має набути студент у процесі вивчення дисципліни, викладеними в нормативних документах (освітньо-професійній програмі та освітньо-кваліфікаційних характеристиках фахівця). З'ясовано, що основними методами та засобами формування контенту курсу є іноземні підручники та методичні матеріали, спеціалізовані веб-сайти, переклад матеріалів із вітчизняних спеціалізованих підручників та фахових видань, а також власні методичні розробки викладачів іноземних мов, які відповідають дидактичним вимогам до змісту навчання, забезпечують структурованість змісту навчального курсу, фахову спрямованість, інформативну насиченість та високий рівень наочності пропонованого до вивчення матеріалу, новизну та актуальність його змістового наповнення, інтерактивний характер навчальних завдань, адаптивність навчального курсу та окремих завдань до індивідуальних потреб і можливостей студента.

Для ефективного проведення індивідуальної, самостійної, групової та колективної навчальної діяльності студентів та забезпечення позитивної динаміки їх успішності необхідна комплексна система керування навчанням, яка складається з автоматизованої системи керування навчальним процесом (для організації роботи викладача і студентів в асинхронному режимі та забезпечення постійного зворотного зв'язку між усіма учасниками навчального процесу), системи керування контентом (для забезпечення навчального процесу потрібним інструментарієм та оперативної зміни змістового наповнення навчальних веб-сайтів) і персонального навчального середовища, яке формують визначені викладачем інформаційні електронні та веб-ресурси, доповнені соціальними сервісами та альтернативними джерелами інформації – книгами, газетами, журналами, телебаченням, мобільними пристроями.

Названі вище дидактичні умови функціонування іншомовної підготовки студентів технічних спеціальностей формують алгоритми організаційно-методичної діяльності викладача та навчальної діяльності студентів. Навчальна діяльність студентів включає три основні етапи: ознайомлення з цілями та методикою роботи над курсом фахової іноземної мови; формування загальних мовно-комунікативних та фахово орієнтованих іншомовних умінь і навичок засобами інноваційних мультимедійних технологій; виконання тестових, контрольних завдань та навчальних проектів на контрольному етапі. Окрім того, студенти мають можливість адаптуватися до навчального процесу через персональне навчальне середовище й підтримувати постійний зв'язок з викладачем через систему засобів комунікації (електронну пошту, Skype та телефонний зв'язок).

Дидактична модель використання технологій комбінованого навчання в іншомовній підготовці майбутніх фахівців технічного профілю у вищих навчальних закладах представлена на рис.1.

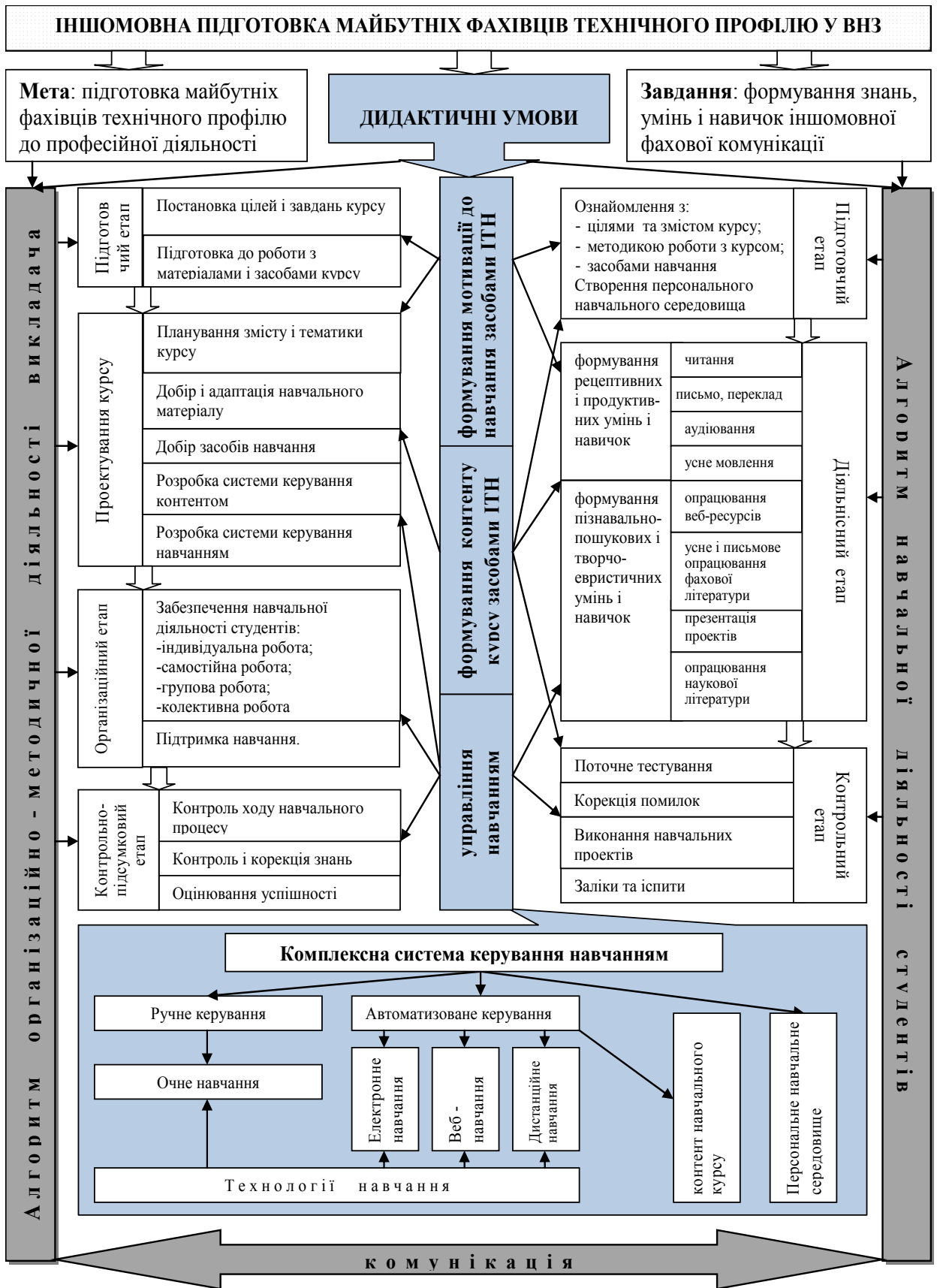
У підсумку реалізація розробленої дидактичної моделі забезпечує результативність фахової іншомовної підготовки студентів та високий рівень сформованості в них рецептивних, продуктивних, пізнавально-пошукових та творчо-евристичних умінь і навичок професійно орієнтованого спілкування іноземною мовою.

У третьому розділі дисертаційного дослідження **«Експериментальна перевірка дидактичних умов упровадження комбінованого навчання в навчальний процес вищої школи»** описано загальну організацію, етапи проведення і результати педагогічного експерименту з перевірки впливу дидактичних умов на здійснення фахової іншомовної підготовки студентів технічних спеціальностей вищого навчального закладу; розкрито методику реалізації розробленої дидактичної моделі використання технологій комбінованого навчання та основні показники її ефективності.

Педагогічний експеримент тривав чотири роки (2011–2015 рр.) і включав підготовчий та експериментальний періоди. У підготовчому періоді (2011–2012 рр.) окреслено проблематику дослідження, сформульовано загальну та робочі гіпотези, встановлено об'єкти дослідження, сформовано вибірку студентів та проведено їх розподіл на експериментальні та контрольні групи; підібрано експериментальні матеріали, визначено методики аналізу та статистичної обробки результатів.

Усього на різних етапах дослідження було охоплено 437 студентів другого, третього та п'ятого року навчання й 18 викладачів іноземних мов вищих технічних навчальних закладів України. Усі викладачі, які були учасниками експерименту, мали досвід роботи зі спеціалізованими курсами не менше 3 років і володіли базовими навичками роботи з комп'ютером та Інтернет-джерелами. Із загальної кількості студентів, які брали участь в експериментальному дослідженні, 357 студентів вивчали курс «Англійська мова за професійним спрямуванням», 80 студентів – «Французька мова за професійним спрямуванням».

Експериментальний період (2012–2015 рр.) складався з двох етапів. На першому з них (2012–2013 рр.) було проведено констатувальний експеримент для оцінки початкового рівня успішності та ступеня сформованості у студентів мотивації до вивчення фахової іноземної мови, для визначення мотивації викладачів до використання сучасних засобів та інноваційних технологій навчання. Методами дослідження обрано такі: анкетування студентів, які були учасниками експерименту (за адаптованим тестом-опитувальником спрямованості навчальної мотивації Т. Ільїної), тестування викладачів (за двофакторним тестом мотивації Ф. Герцберга), постійне спостереження за процесом навчання в контрольних та експериментальних групах.

Рис. 1. Дидактична модель використання технологій комбінованого навчання в іншомовній підготовці майбутніх фахівців технічного профілю у ВНЗ

На цьому етапі було розроблено класифікацію ступенів мотивації (високий – абсолютна мотивація; середній – поточна мотивація; низький – початкова мотивація) та оцінку рівнів готовності студентів до фахово орієнтованої іншомовної комунікації (високий, середній, низький), яка ґрунтувалася на основних критеріях сформованості у студентів умінь і навичок іншомовної комунікації: рецептивних – читання та аудіювання; продуктивних – письмо, переклад, усне мовлення; пізнавально-пошукових – пошуку, аналітичного опрацювання, реферування та анотування спеціалізованої літератури; та творчо-евристичних умінь і навичок – виконання навчальних проектів і створення доповідей та презентацій на фахову тематику. Запропонована класифікація відповідає 100-бальній оцінці успішності студентів за шкалою ЄКТС: високий рівень готовності студентів до фахово орієнтованої іншомовної комунікації (А: 91–100 балів), достатній (В: 86–90 балів), середній (С: 74–85 балів), низький (D, E: 60–73 бали). Визначено, що основними показниками сформованості у студентів вищезазначених навичок і умінь є такі: навички аналітичного опрацювання фахової інформації з традиційних джерел та Інтернет-ресурсів, двостороннього перекладу фахової літератури, роботи з інформацією загальнонаукового характеру; а також уміння здійснювати усну та письмову фахову комунікацію; користуватися пошуковими системами, базами даних, електронними ресурсами для пошуку необхідної інформації іноземними мовами; застосовувати отримані знання для розв'язання творчих навчальних завдань та виконання проектів, які відображають специфіку майбутньої професійної діяльності фахівців технічних спеціальностей.

За результатами констатувального експерименту виявлено, що початкові показники мотивації та результатів успішності у студентів експериментальних та контрольних груп були приблизно однаковими, що дало підставу стверджувати, що експериментальні та контрольні групи підібрані правильно і стали вхідними значеннями для оцінки ефективності розробленої моделі впровадження технологій комбінованого навчання в навчальний процес вищої школи.

На другому етапі було проведено формувальний експеримент, під час якого студенти контрольних груп навчалися за традиційними навчальними матеріалами та доволіно використовували додаткові електронні й веб-ресурси в самостійній роботі, а студенти експериментальних груп, окрім традиційних матеріалів, системно використовували в навчанні запропоновані нами електронні матеріали та веб-ресурси, навчалися за методикою, яка відповідала дидактичним умовам, обґрунтованим і відображеним у дидактичній моделі, мали постійний зворотний зв'язок із викладачем через систему електронної пошти, Skype та мобільні телефони, виконували домашні завдання в онлайн-режимі під контролем викладача.

За результатами статистичної обробки даних, отриманих шляхом опитування учасників експериментальних груп, було зроблено висновок, що найбільш суттєвий вплив на формування у студентів умінь і навичок іншомовної фахово орієнтованої комунікації мають веб-компоненти

(пошукові системи, спеціалізовані сайти) та практичні заняття з викладачем в очному режимі. Найсильніший взаємозв'язок було зафіксовано в ЕГ2 (5 рік навчання) на етапі перевірки виконання студентами навчальних проектів між такими парами умінь і компонентів комбінованого навчання: «сформованість рецептивних умінь і навичок – робота з автентичними текстами, довідковою інформацією з Wikipedia, аудіо та відеофайлами з YouTube»; «сформованість продуктивних умінь і навичок – робота з базами даних і програмами-перекладачами (Google Translator, Bing)»; «сформованість пізнавально-пошукових умінь і навичок – робота з пошуковими системами та спеціалізованими сайтами», «сформованість творчо-евристичних умінь і навичок – створення доповідей і презентацій на фахову тематику».

Для перевірки впливу сукупності дидактичних умов на процес фахової іншомовної підготовки студентів технічних спеціальностей було проведено порівняння рівнів сформованості умінь і навичок іншомовної фахово орієнтованої комунікації, успішності та мотивації у студентів експериментальних та контрольних груп за χ^2 -критерієм. При довірчій імовірності, що $\alpha = 0,95$, $\chi^2_{\text{крит.}} = 7,99$, отримані результати показали, що $\chi^2_{\text{спост.}} > \chi^2_{\text{крит.}}$, отже, гіпотеза про достовірність того, що сукупності різні, приймається з довірчою імовірністю 95 %. Зведені експериментальні дані впливу сукупності дидактичних умов на формування умінь і навичок іншомовної фахово орієнтованої комунікації наведені в таблиці 1.

Під час експерименту виявлено, що студенти, які володіють в основному рецептивними та продуктивними навичками іншомовної комунікації, мають низький рівень мотивації до навчання і потребують постійної підтримки від викладача та контролю за самостійною роботою. З цією метою в експерименті було використано автоматизовану систему керування навчанням Moodle та засоби комунікації (електронна пошта, телефонний та Skype-зв'язок), що забезпечило постійний зворотний зв'язок викладача зі студентами експериментальних груп. Результатом застосування цієї моделі навчання стало зменшення кількості студентів із низькою мотивацією до навчання й позитивний приріст кількості студентів із високим рівнем мотивації в експериментальних групах: ЕГ1 (+7,26%), ЕГ2 (+8,62%), ЕГ3 (+7,69%); а також приріст у цих групах кількості студентів із високим рівнем успішності: ЕГ1 (+7,26%), ЕГ2 (+5,17%), ЕГ3 (+5,13%). Натомість у контрольних групах приросту студентів із високим ступенем мотивації та успішності не спостерігалось, що підтвердило існування взаємозв'язку між навчальними досягненнями студентів та керованістю навчального процесу.

Як засвідчили статистичні дані обробки результатів відстроченого тестування студентів ЕГ2, які навчалися на 2 і 3 курсах за розробленою моделлю, за рік після закінчення основного курсу показник рівня сформованості абсолютної мотивації до вивчення мови в цих студентів зріс із 39,66% до 48,28%, а загальна кількість студентів цієї групи з високим і достатнім рівнями успішності зросла з 45,15% до 55,41%, що свідчить про існування взаємозалежності між ступенем

мотивації та успішністю студентів, таким чином підтверджуючи вплив мотиваційного компонента на результати навчання.

Отримані результати експериментального дослідження засвідчили існування взаємозв'язку між визначеними дидактичними умовами та успішністю студентів, що мало безпосередній вплив на ефективність навчального процесу та рівень сформованості навичок іншомовної фахово орієнтованої комунікації у студентів експериментальних груп.

Таблиця 1

Експериментальні дані сформованості вмій і навичок
іншомовної фахово орієнтованої комунікації

Показники сформованості вмінь і навичок іншомовної фахово орієнтованої комунікації	Рівень сформованості (%)						$\chi^2_{\text{спост}}$
	Експериментальні групи (n=221)			Контрольні групи (n=216)			
	високи й	середній	низьки й	високи й	середній	низьки й	
Сформованість рецептивних вмінь і навичок							
Читання фахової інформації іноземною мовою	39,82	33,94	26,24	29,17	31,02	39,81	8,79
Аудіювання іншомовної фахової інформації	29,41	43,89	26,70	19,44	31,48	49,07	20,21
Сформованість продуктивних вмінь і навичок							
Створення письмових повідомлень на фахові теми	39,82	35,29	24,89	25,93	37,04	41,67	14,28
Створення усних повідомлень на фахові теми	32,58	43,44	23,98	18,98	36,11	44,91	20,98
Усний та письмовий переклад фахової інформації зі словником або автоматизованою програмою	26,70	43,89	29,41	21,76	33,80	44,44	9,22
Сформованість пізнавально-пошукових вмінь і навичок							
Пошук фахової інформації в Інтернеті	42,08	38,01	19,91	32,63	33,47	33,90	9,13
Усний переказ та письмове реферування фахової літератури	37,56	40,27	22,17	19,44	37,04	43,52	27,62
Аналітичне читання та опрацювання фахової літератури	32,13	43,44	24,43	17,59	35,19	47,22	24,94
Сформованість творчо-евристичних вмінь і навичок							
Створення доповідей-презентацій на фахові теми	32,58	42,08	25,34	17,59	30,09	52,31	31,45
Виконання та презентація навчальних проєктів	36,20	44,34	19,46	18,06	36,57	45,37	34,68
Опрацювання загальнонаукової іншомовної літератури	31,22	40,72	28,05	13,43	33,33	53,24	37,14

Доведено, що застосування розробленої дидактичної моделі комбінованого навчання позитивно впливає на формування стійких знань і вмінь та абсолютної мотивації студентів до вивчення іноземної мови.

ВИСНОВКИ

Одержані результати підтвердили гіпотезу дослідження та дали змогу сформулювати відповідні висновки.

1. На основі аналізу та узагальнення науково-педагогічних досліджень розкрито сутність комбінованого навчання як педагогічної інноваційної технології, яка інтегрує компоненти очного, електронного, дистанційного та веб-навчання, технології подання матеріалу та підтримки навчання, має системний, комплексний, цілісний та універсальний характер і орієнтована на особистісний розвиток студента; встановлено, що основними властивостями комбінованого навчання є висока комунікативність, функціональність і гнучкість у доборі навчального матеріалу, методів і засобів навчання та спрямованість на реалізацію різноманітних форм взаємодії студентів і викладача, що дозволяє забезпечити значну індивідуалізацію та високий ступінь керованості навчального процесу; здійснено класифікацію компонентів і моделей комбінованого навчання за їх цільовим призначенням, структурою та функціональністю, визначено методика вибору моделі комбінованого навчання для застосування в навчанні іноземних мов майбутніх фахівців технічних спеціальностей, яка ґрунтується на детальному аналізі дидактичних цілей навчання та оцінці організаційно-педагогічних і фінансово-матеріальних умов діяльності вищого навчального закладу.

2. Визначено і теоретично обґрунтовано дидактичні умови використання технологій комбінованого навчання в процесі іншомовної підготовки майбутніх фахівців технічних спеціальностей (формування мотивації студентів до вивчення іноземних мов шляхом комбінованого поєднання компонентів очного, електронного, дистанційного та веб-навчання, сучасних мультимедійних засобів, технологій комунікації та підтримки навчання; розробка контенту навчального курсу на основі інтеграції компонентів очного, електронного, дистанційного та веб-навчання з урахуванням специфіки професійної підготовки та адаптації до індивідуальних потреб і можливостей кожного студента; організація навчання через комплексну систему управління навчальною діяльністю студентів у синхронному та асинхронному режимах, керування контентом курсу та формування персонального навчального середовища студента для індивідуалізації та оптимізації процесу іншомовної підготовки майбутніх фахівців технічного профілю).

3. Визначено критерії (сформованість рецептивних, продуктивних, пізнавально-пошукових та творчо-евристичних умінь і навичок іншомовної комунікації) та показники навчальної діяльності студентів (навички аналітичного опрацювання фахової та загальнонаукової інформації, двостороннього перекладу фахової літератури; уміння реалізувати усну та письмову фахову комунікацію, здійснювати пошук необхідної інформації іноземними мовами, застосовувати

здобуті знання для розв'язання творчих навчальних завдань та практичного виконання проектів фахового спрямування); рівні успішності (низький, середній, достатній, високий); ступені мотивації студентів до навчання (початковий, поточний, абсолютний), які залежать від початкового рівня знань, умінь і навичок загальної іншомовної комунікації студентів, ступеня складності навчального матеріалу та обраних компонентів курсу комбінованого навчання, можливості їх адаптації до індивідуальних потреб і можливостей кожного студента, а також від уміння викладача забезпечити ефективне керування навчальним процесом і підтримку навчальної діяльності студентів.

4. Запропоновано дидактичну модель реалізації комбінованого навчання у вищій школі на прикладі фахової іншомовної підготовки студентів технічних спеціальностей, що відображає алгоритми організаційно-методичної діяльності викладача та навчальної діяльності студентів відповідно до визначених дидактичних умов та забезпечує механізм їх взаємодії через комплексну систему управління процесом навчання іноземних мов у ВНЗ.

5. Ефективність запропонованої моделі впровадження технологій комбінованого навчання в навчальний процес вищої школи підтверджена результатами проведеного педагогічного експерименту. Порівняно з контрольними групами в студентів експериментальних груп зафіксовано високі показники сформованості рецептивних, продуктивних, пізнавально-пошукових та творчо-евристичних умінь і навичок іншомовної комунікації та позитивну динаміку високого (В) ступеня мотивації до навчання: *англійська мова* – ЕГ1_в (+7,26%), КГ1_в (-8,7%); ЕГ2_в (+8,62%), КГ2_в (-5,0%); *французька мова* – ЕГ3_в (+7,69%), КГ3_в (-4,88%); та рівнів успішності: *англійська мова* – високий рівень (В) – ЕГ1_в (+7,26%), КГ1_в (-5,22%); ЕГ2_в (+5,17%), КГ2_в (0,0 %); достатній рівень (Д) – ЕГ1_д (+4,84%), КГ1_д (-6,96%); ЕГ2_д (+10,34%), КГ2_д (-5,0 %); *французька мова* – ЕГ3_в (+5,13%), КГ3_в (-4,88%); ЕГ3_д (+5,13%), КГ3_д (-4,88%). Достовірність отриманих даних підтверджена методом математичної статистики (за χ^2 - критерієм Пірсона), який в експериментальних групах показав значну перевагу емпіричних значень показників над критичними на рівні достовірності 95 %.

Водночас подальшого дослідження потребують питання добору ефективних засобів навчання, організації контролю й оцінювання навчальної діяльності студентів, а також визначення оптимального співвідношення матеріалів різного типу в курсі іноземної мови та вплив засобів синхронної й асинхронної комунікації на формування іншомовних фахових компетенцій студентів технічних спеціальностей.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, у яких опубліковано основні результати дисертації

1. Мусійовська О. Ф. Створення контенту курсу комбінованого навчання іншомовної фахової комунікації / О. Ф. Мусійовська // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія : Педагогіка. – 2015. – № 2. – С. 284–289.

2. Мусійовська О. Ф. Формування мотивації студента в умовах комбінованого навчання іноземних мов / О. Ф. Мусійовська // Педагогічна освіта : теорія і практика : збірник наукових праць. – 2015. – № 19 (2). – С. 165–170.

3. Мусійовська О. Ф. Аналіз класифікацій компонентів комбінованого навчання / О. Ф. Мусійовська // Вісник ЛДУ БЖД : збірник наукових праць. – 2010. – № 4. – Ч. 2. – С. 166–170.

4. Мусійовська О. Теоретичні основи комбінованого навчання / О. Мусійовська // Вісник ЛДУ БЖД : збірник наукових праць. – 2009. – № 3. – С. 209–216.

5. Мусійовська О. Проблеми впровадження комбінованого навчання у вищій школі України [Електронний ресурс] / О. Мусійовська // Інформаційні технології і засоби навчання. – 2008. – Вип. 3 (7). – Режим доступу : <http://www.ime.edu-ua.net/em.html> – Назва з титул. екрана.

6. Мусійовська О. Модель дистанційного курсу з англійської мови для навчання студентів за напрямами «Комп'ютерні науки» і «Видавничо-поліграфічна справа» / О. Мусійовська, Б. Шуневич // Педагогіка і психологія професійної освіти : Науково-методичний журнал. – 2007. – № 1. – С. 25–33.

7. Мусійовська О. Підготовка дистанційного курсу з англійської мови для навчання студентів за напрямами «Комп'ютерні науки» і «Видавничо-поліграфічна справа» / О. Мусійовська, В. Садницький, Б. Шуневич // Педагогіка і психологія професійної освіти : Науково-методичний журнал. – 2003. – № 6. – С. 91–100.

Опубліковані праці в міжнародних наукових виданнях

8. Musiyovska O. Didactic model of foreign language blended learning course design and implementation / Musiyovska O. // Intellectual Archive. – 2016. – Vol. 5. – Nr. 1. – P. 149–159.

9. Мусийовская О. Разработка и внедрение курса комбинированного обучения иностранному языку студентов полиграфистов / О. Ф. Мусийовская // Проблемы современной науки и образования: Научно-методический журнал. – 2016. – Вып. 2 (44). – С. 163–168.

Опубліковані праці апробаційного характеру

10. Мусійовська О. Варіативність навчальної діяльності студента в умовах комбінованого навчання іноземних мов / О. Ф. Мусійовська // Актуальні питання сучасної педагогіки : матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції (м. Ужгород, 11–12 грудня 2015 року). – Херсон : Видавничий дім «Гельветика», 2015. – С. 69–72.

11. Мусійовська О. Аналіз навчального матеріалу для формування іншомовних професійно-комунікативних компетенцій / О. Ф. Мусійовська // Теорія і практика освіти в сучасному світі :

матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції (м. Чернігів, 13–14 листопада 2015 року). – Херсон : Видавничий дім «Гельветика», 2015. – С. 119–122.

12. Мусійовська О. Класифікація моделей комбінованого навчання для ВНЗ / О. Мусійовська // Збірник тез доповідей науково-технічної конференції професорсько-викладацького складу, наукових працівників і аспірантів УАД. – Львів : Вид-во УАД, 2010. – С. 36.

13. Мусійовська О. Моделі комбінованого навчання / О. Мусійовська // Інформаційно-телекомунікаційні технології в сучасній освіті : досвід, проблеми, перспективи. Збірник наукових праць. Частина 2. / За редакцією М. М. Козяра та Н. Г. Ничкало. – Львів : ЛДУ БЖД, 2009. – С. 313–317.

14. Мусійовська О. Створення дистанційного курсу з англійської мови у віртуальному середовищі ILIAS / О. Мусійовська // Збірник тез доповідей науково-технічної конференції професорсько-викладацького складу, наукових працівників і аспірантів УАД. – Львів : Вид-во УАД, 2008. – С. 43.

15. Мусійовська О. Переваги і недоліки дистанційної форми навчання у ВНЗ / О. Мусійовська // Збірник тез доповідей науково-технічної конференції професорсько-викладацького складу, наукових працівників і аспірантів УАД. – Львів : Вид-во УАД, 2006. – С. 126.

16. Musiyovska O. Foreign language blended learning at higher schools in Ukraine / O. Musiyovska, B. Shunevych // Proceedings of the International Conference on Computer Science and Information Technologies CSIT'2006, September 28th – 30th, Lviv, Ukraine. – Lviv, 2006. – P. 197–200.

17. Мусійовська О. Методика роботи з дистанційним курсом англійської мови при комбінованому навчанні / О. Мусійовська, Г. Калужна, Б. Шуневиц // Розбудова суспільства знань для молоді шляхом використання технологій XXI століття : збірник матеріалів Міжнародного семінару (21–23 листопада 2005 р., м. Київ). – МННЦ. – С. 173–177.

18. Musiyovska O. CALL Materials Design / O. Musiyovska, B. Shunevych // The Experience of Designing and Application of CAD Systems in Microelectronics: Proceedings of the VIIIth International Conference CADSM 2005 (23–26 February 2005, Lviv-Polyana). – Lviv, 2005. – P. 564–565.

19. Мусійовська О. Комбіноване навчання іноземних мов у технічному ВНЗ / О. Мусійовська // Інформаційні технології в сучасній економіці, менеджменті та освіті : матеріали 2 Міжнародної науково-практичної конференції. – Львів : Вид-во Львівської філії Європейського Університету, 2005. – С. 106–108.

20. Мусійовська О. Елементи дистанційної освіти у програмі іншомовної підготовки спеціалістів / О. Мусійовська // Неперервна освіта : проблеми, рішення, перспективи : Тези доп. регіон. наук.-практ. конф. (Дніпропетровськ, 15–16 квітня 2005 р.) : У 2 т. – Дніпропетровськ : Вид-во Дніпропетр. ун-ту, 2005. – Т. 2. – С. 120–121.

Опубліковані праці, які додатково відображають результати дисертації

21. Мусійовська О. Організація комбінованого навчання іноземних мов у вищій школі / О. Мусійовська // Українська академія друкарства. – Львів : Вид-во УАД, 2005. – 56 с.
22. Мусійовська О. Методичні рекомендації для студентів першого курсу. Організація комбінованого навчання з англійської мови / О. Мусійовська, Б. Шуневич. – Видання перше. – Львів : Вид-во УАД, 2005. – 36 с.
23. Мусійовська О. Методичні рекомендації для студентів технічних спеціальностей. Basics of Printing. Курс комбінованого навчання англійської мови за професійним спрямуванням / О. Мусійовська. – Видання друге. – Львів : Вид-во УАД, 2015. – 128 с.

АНОТАЦІЯ

Мусійовська О. Ф. Дидактичні умови використання технологій комбінованого навчання іноземних мов студентів технічних спеціальностей. – На правах рукопису.

Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.09 – теорія навчання. – Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, Міністерство освіти і науки України, Тернопіль, 2016.

У дисертації визначено і теоретично обґрунтовано зміст дидактичних умов реалізації технологій комбінованого навчання іноземних мов у вищій школі як ситуативної сукупності факторів, які впливають на навчальний процес та пізнавальну діяльність студентів. На основі системного аналізу розкрито основні властивості комбінованого навчання, здійснено класифікацію компонентів і моделей комбінованого навчання за їх цільовим призначенням, структурою та функціональністю, визначено критерії вибору моделі комбінованого навчання для застосування в навчанні іноземних мов майбутніх фахівців технічних спеціальностей.

Розроблено дидактичну модель реалізації комбінованого навчання у вищій школі на прикладі фахової іншомовної підготовки студентів технічних спеціальностей та здійснено оцінку успішності, мотивації та сформованості іншомовних фахово орієнтованих знань і умінь студентів при використанні технологій комбінованого навчання. Проведене дослідження підтверджує доцільність використання технологій комбінованого навчання у вищій школі для оптимізації процесу фахово орієнтованої іншомовної підготовки студентів технічних спеціальностей.

Ключові слова: комбіноване навчання, дидактичні умови, фахова іншомовна підготовка студентів, технології навчання.

АННОТАЦИЯ

Мусийовская О. Ф. Дидактические условия использования технологий комбинированного обучения иностранных языков студентов технических специальностей. – На правах рукописи.

Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.09 – теория обучения. – Тернопольский национальный педагогический университет имени Владимира Гнатюка, Министерство образования и науки Украины, Тернополь, 2016.

В диссертации определено и теоретически обосновано содержание дидактических условий реализации технологии комбинированного обучения иностранного языка в высшей школе, как ситуативной совокупности факторов, влияющих на образовательный процесс и познавательную деятельность студентов. На основании системного анализа учебной технологии раскрыты основные свойства комбинированного обучения, разработана классификация компонентов и моделей комбинированного обучения за их целевым назначением, структурой и функциональностью и определены критерии отбора модели комбинированного обучения для использования в обучении иностранным языкам студентов технических специальностей.

Разработана и апробирована дидактическая модель реализации комбинированного обучения в высшей школе, на примере обучения профессиональному иностранному языку студентов технических специальностей, проведено оценку успеваемости, мотивации и сформированности иноязычных знаний, умений студентов при использовании комбинированного обучения. Исследование подтверждает целесообразность применения технологии комбинированного обучения в высшей школе для оптимизации процесса профессионально ориентированной иноязычной подготовки студентов технических специальностей.

Ключевые слова: комбинированное обучение, дидактические условия, профессиональная иноязычная подготовка студентов, технологии обучения.

ANNOTATION

Musiyovska O. F. Didactic Conditions of Blended Learning Technologies Application in Foreign Languages Teaching of Technical Students. – On the right of the manuscript.

Dissertation Thesis for the PhD degree in Pedagogy Studies in Specialty 13.00.09 – Theory of Education. – Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University, Ministry of Education and Science of Ukraine, Ternopil, 2016.

The dissertation work identifies the content of didactic conditions of blended learning technologies application in foreign languages teaching of university students. The basic properties of blended learning

technology including system complexity, integrity, flexibility, focus on the student's personal development, and the ability to integrate modern information technology in the traditional education system have been revealed in the research study. The didactic conditions have been treated as a situational scope of factors having effect on learning process and cognitive activity of students and embrace students' motivation to learn foreign languages by means of multimedia tools and innovative technologies, foreign language course content design and delivery and a presence of a learning management system to control students autonomous and group activity inside and outside the educational institution.

Within the research it has been revealed that the motivation of students in a blended learning course is influenced by many subjective and objective factors and has three phases of development: an initial short-term phase, a current long-term phase and a final phase where students can develop an absolute motivation to further continue their language training. The existence of a direct correlation between the students' motivation to learn foreign languages and their levels of learning performance has been grounded.

The research of blended learning course content development showed that, despite the ways used by teachers to design it, the developed content has to meet certain requirements: the educational material must be clearly structured, relevant, illustrative, interesting and accessible, while the interactive nature of educational tasks should stimulate student's creativity and search activity throughout the training process.

In the course of investigation it was grounded the necessity to apply a learning management system in order to help teacher to exercise management, monitoring and control of students activity and performance inside and outside the educational institution and provide a constant feedback between teacher and students. The learning management system contains a content management module aimed to provide teachers with possibilities to regularly update online content of the course and student's personal learning environment which helps to personalize the learning process through the application of personally selected learning materials, web-applications, social services or alternative sources of information.

The analysis of existing blended learning models proved that their effectiveness depends on the didactic goals of learning, organizational and pedagogical issues and financial support of the university activity. This has been taken into consideration when designing a didactic model of blended learning implementation in the university teaching. The designed model has been applied in the professional foreign language training of technical students in order to identify the correlation between the didactic conditions of blended learning and the learning outcomes. The model embraces the structural components and stages of organizational and methodical activity of a teacher as well a student learning activity reflecting the educational conditions and the algorithm of the foreign language process run and provides a mechanism for their effective cooperation through a learning management system. Its advantages are:

high level of students autonomy and motivation for learning, good management and control of learning process and constantly updated and available course content.

The effective impact of blended learning technology application for students training within the university course of English for Technical Students has been proved in the course of experimental work. The results of the investigation showed a significant difference in the levels of motivation and learners outcomes as well in their levels of acquired receptive, productive, cognitive, research and creative skills and abilities of professional foreign language communication.

Research confirms the feasibility of blended learning technologies application in university teaching for the purpose of technical students foreign language training process optimization. This study does not cover all aspects of the problem. The relevant and promising would be a detailed research of blended learning components selection and combination as well the development of assessment and control systems of students personal activity within a blended learning process.

Key words: blended learning, didactic conditions, foreign language professional training of students, learning technology.

Підписано до друку 12.05.2016 р.

Формат 60x84/16.

Папір друк. Друк офсетний.

Ум. друк. арк. 0,9. Обл.-вид. арк. 0,9.

Наклад 100 прим. Зам. № 02/16/2-6

Віддруковано у видавничому центрі "Вектор"

46018, м. Тернопіль, вул. Львівська, 12,

Тел. 8 (0352) 40-08-12

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи

до державного реєстру видавців, виготівників

і розповсюджувачів видавничої продукції

серія ТР № 46 від 07 березня 2013р.

ФО Осадца Ю.В.